

РОЗДІЛ VII. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 784:371.134:781:374.7

О. В. Маруфенко,

канд. пед. наук, доцент,
докторант Національного педагогічного
університету ім. М. П. Драгоманова,
доцент кафедри вокального мистецтва
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

ВОКАЛЬНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

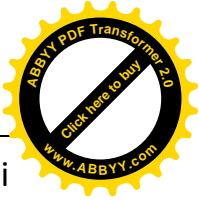
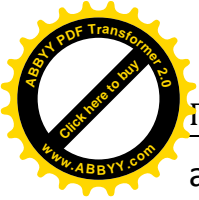
У статті проаналізовано проблему вокальної підготовки вчителя музики в системі неперервної освіти. Розглянуто поняття «освіта», «неперервна освіта», висвітлено стадії її становлення та розвитку. Актуалізовано соціоцентричний та антропоцентричний аспекти моделі неперервної освіти, висвітлено процесуальні, інституціональні та результативні складові вокальної підготовки в системі неперервної освіти, визначено мету неперервної вокально-педагогічної освіти.

Ключові слова: вокальна підготовка, система неперервної освіти, соціоцентричний аспект, антропоцентричний аспект, гомоцентричний аспект.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні можна констатувати, що кінцевий принцип освіти залишився в минулому. Дедалі глибше входить в ужиток поняття «неперервна освіта», що розуміється як освіта впродовж життя. «Поштовхом до створення теорії неперервної освіти, – зауважує Н. Г. Ничкало, – стала глобальна концепція єдності світу, згідно з якою всі структурні частини людської цивілізації тісно взаємопов'язані і взаємозумовлені» [7, 4]. У цього процесу є об'єктивні передумови, за якими людина, що якісно змінюється у процесі навчання, отримує поштовх на майбутнє, але в сучасних умовах його вистачає тільки на 10–15 років [5].

Зміст неперервної освіти передбачає перехід від традиційних процесів передачі та накопичення знань до випереджувального навчання, що ґрунтується на прогнозуванні та моделюванні специфіки розвитку особистості та суспільства.

Стан розвитку розумової діяльності свідчить про те, що невелика кількість учнів здатна до логічного мислення. Ця ситуація не покращується й на рівні вищих навчальних закладів, що покликані відтворити еліту суспільства, яка буде відповідати за майбутнє. Але на сьогодні, за даними Д. Халперн, тільки 25% студентів володіють навичками логічного та

абстрактного мислення [10]. Освіта покликана сформувані в них такі важливі риси сучасного мислення, як концептуальність, критичність, продуктивність, творчість.

Завдання навчити людину мислити, як основне завдання системи освіти в епоху інформаційного вибуху, може бути реалізоване тільки в системі неперервної освіти на основі реалізації принципу наступності навчання.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз сучасного стану та перспектив розвитку педагогічної освіти в Україні приводить до висновку про необхідність удосконалення її системи на основі впровадження неперервності. Неперервна освіта, концепція якої розроблена експертами ЮНЕСКО та прийнята багатьма країнами світу, є провідною стратегією розвитку освіти в майбутньому.

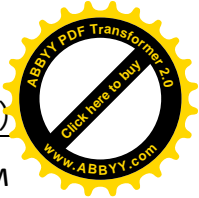
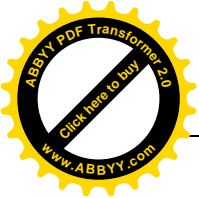
Проблеми неперервної освіти вивчалися багатьма науковцями у різних країнах світу, а саме: М. І. Арнаутов, Д. Бак, О. П. Владиславлев, Р. Г. Даве, Р. Дейв, Г. П. Зинченко, Дж. Б. Інграм, А. Кроплі, Н. Г. Ничкало, Р. А. Пітерсон, Л. Сігаєва та ін.

Проблемам теорії та методики співацького навчання присвячені наукові дослідження В. Багрунова, М. Васильєва, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієва, М. Микиші, В. Морозова, С. Ржевніна, О. Стахевича, Р. Юссона, В. Юшманова та ін. Проблеми вокальної підготовки вчителя музики розглянуто у наукових дослідженнях О. Маруфенко, А. Менабені, Л. Пашкіної, Г. Стасько, Г. Урбановича, Ю. Юцевича та ін. Удосконаленню вокально-методичної підготовки вчителя музики присвячено дослідження Л. Василенко, вокально-просвітницької – Т. Жигінас.

Аналіз останніх досліджень стану неперервної освіти свідчить про актуалізацію наукових пошуків у навчальних комплексах «Школа – ВНЗ», «Середній спеціалізований НЗ – ВНЗ», «Школа – Середній спеціалізований НЗ», але проблеми неперервності мистецько-педагогічної освіти, особливо її вокальної складової, висвітлені недостатньо.

Мета статті – висвітлити питання вокальної підготовки в системі неперервної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Розуміння сутності феномену «неперервної освіти», визначення цього поняття є наріжним каменем нашого дослідження. У науковій літературі словосполучення «неперервна освіта» розглядають як визначення, термін, дефініцію та поняття. Для конкретизації категоріального апарату дослідження розглянемо кожний з них.

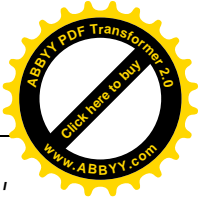
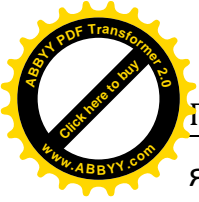

Синонімом слова «визначення» є слово «дефініція». За словником іншомовних слів дефініція (від латин. *definitio*) – це коротке визначення якогось поняття [4]. Вікіпедія дає таке визначення дефініції – «роз'яснення чи витлумачення значення (сенсу) терміна чи поняття».

За С. І. Ожеговим «поняття» – це «уявлення, відомості про що-небудь». За О.С. Вороніним поняття – це «знання істотних властивостей предметів і явищ навколишнього світу, знання істотних зв'язків і відносин між ними» [2, 80]. Отже, поняття, як уявлення про що-небудь або знання істотних властивостей, може мати розмитий зміст та великий обсяг, що конкретизується у вербальному вигляді в межах різних діяльностей по-різному. Поняття бувають побутовими та науковими. За Є. В. Ушаковим, наукове поняття – «це мінімальна логічна форма подання знань» [9]. Чим більш складний та багатовимірний феномен дослідження, тим об'ємніше поняття, визначення, дефініція. Необхідно звернути увагу на те, що в контексті дослідження важливо обмежити пошук визначенням поняття, що стосується теми нашої наукової роботи.

Отже, процес вербальної конкретизації поняття здійснюється так: поняття – визначення (дефініція) – термін. Енциклопедичний словник визначає «термін» (від латин. *terminus* – «межа», «кордон») як «слово або словосполучення, що вживається з відтінком спеціального наукового значення» [8, 1316]. Вікіпедія дає більш розмите визначення – «слово або словосполучення, яке точно й однозначно визначає чітко окреслене спеціальне поняття будь-якої галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо і його співвідношення з іншими поняттями в межах спеціальної сфери».

Це визначення зосереджує нашу увагу на походженні терміну «неперервна освіта» від терміна «освіта». Традиційно освіта розуміється як цілеспрямована пізнавальна діяльність особистості з отримання (або вдосконалення) знань, умінь і навичок. Таким чином, під освітою розуміється «цілеспрямований процес навчання і виховання в інтересах особистості, суспільства, держави, що супроводжується констатацією досягнення певних державних рівнів; процес і результат засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок під час навчання; рівень розумового розвитку особистості та її професійної кваліфікації, система накопичених у процесі навчання знань, умінь, навичок, способів мислення,

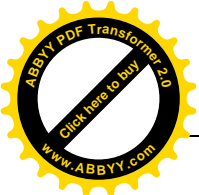

якими оволодів учень; соціокультурний інститут, що сприяє економічному, соціальному і культурному функціонуванню та вдосконаленню суспільства за допомогою спеціально організованої цілеспрямованої соціалізації та інкультурації окремих індивідів» [2, 63].

Освіта, як багатоскладове явище суспільства, не є однозначним поняттям. Освіта охоплює всі шари суспільства у певному вигляді й розглядається як процес, як результат і як система: як процес, це «освоєння людиною в умовах освітнього закладу або за допомогою самоосвіти системи знань, умінь і навичок, досвіду пізнавальної та практичної діяльності, ціннісних орієнтацій та відносин»; як результат, це «характеристика досягнутого рівня в освоєнні знань, умінь, навичок, досвіду діяльності та відносин», але, як відомо, результати можуть бути різними: «реальними – фактична освіченість, рівень знань, якості особистості і формальними – наявність атестата, посвідчення, диплома, що засвідчують факт закінчення навчального закладу...» [3, 254]; як система, це «сукупність спадкоємних освітніх програм та державних освітніх стандартів, мережа освітніх установ, що реалізують їх, органів управління освітою» [2, 63].

Отже, педагогічний словник дає таке визначення терміна «неперервна освіта»: неперервна освіта – це «освіта, всеосяжна за повнотою, індивідуалізована за часом, темпами та спрямованістю, що надає кожному можливості реалізації власної програми; цілісна сукупність засобів, способів, форм набуття, поглиблення і розширення загальної освіти, професійної компетентності, культури, виховання громадянської та моральної зрілості особистості» [2, 61]. Таке поширене поняття О. П. Владиславлев конкретизує у такій дефініції: неперервна освіта – це «систематична, цілеспрямована діяльність із одержання й удосконалювання знань, умінь і навичок як у будь-яких видах загальних і спеціальних навчальних закладів, так і шляхом самоосвіти» [1, 33].

Незважаючи на те, що сьогодні немає єдиного розуміння сутності неперервної освіти, у багатьох аспектах учені досягли чіткого та однозначного формулювання. Так, Р. Даве визначає характерні ознаки неперервної освіти: охоплення освітою всього життя людини; розуміння освітньої системи як цілісної, яка охоплює всі види навчання, починаючи з дошкільного; залучення в систему освіти, крім навчальних закладів і центрів підготовки, різноманітних форм освіти.

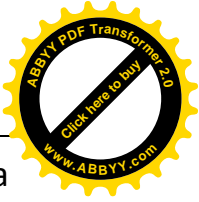
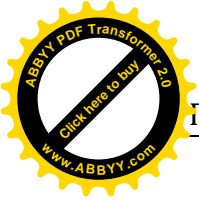
Визначення неперервної освіти, як «організованого навчання, детермінованого системою чинників і умов, що забезпечують неперервне навчання людини» [6], потребує розгляду дефініції «неперервне навчання». Неперервність навчання є сутністю нової парадигми глобальної освітнянської політики на відміну від кінцевого принципу освіти. Під «неперервним навчанням» розуміється «засіб життєдіяльності людини, процес набуття ним необхідних знань, умінь, навичок і якостей у міру виникнення потреби в них, що відбувається протягом усього життя людини» [6]. Однак необхідно відзначити, що неперервність, як загальний принцип, усе ж таки передбачає поетапну кінцевість як відповідність певному етапу та можливість початку нового.

Отже, у контексті нашого дослідження ми розглядаємо вокальну підготовку в системі неперервної освіти як процес, що охоплює все життя особистості. Результатом вокальної підготовки в системі неперервної освіти є певні досягнення, що фіксуються наприкінці кожного етапу та дозволяють розпочати наступний. Таким чином, вокальна підготовка в системі неперервної освіти ґрунтується на принципі поетапної кінцевості. Як система, неперервна освіта у сфері вокальної підготовки передбачає наявність мережі освітніх установ, що реалізують вокальну підготовку за спеціальними програмами на основі спадкоємності та неперервності.

Для розуміння сутності неперервної освіти сьогодні неможливо уникнути питання ретроспективного аналізу цього феномену, оскільки в сучасних умовах продовжує змінюватися зміст самого поняття.

Становлення концепції неперервної освіти відображає поступове змістовне наповнення того поняття, яким ми користуємося сьогодні. Спираючись на періодизації С. Г. Вершловського, В. Г. Онушкіна, В. Г. Осипова, О. П. Тонконової, П. Фюртера та ін., на аналітичні дослідження Т. М. Десятова, Л. Сігаєвої, Н. Г. Ничкало, О. П. Владиславлева, В. В. Арнаутова, Н. К. Сергєєва та ін., ми вважаємо, що у становленні концепції неперервної освіти можна виокремити п'ять стадій: констатаційну, феноменологічну, методологічну, теоретичну, практичну.

Становлення концепції неперервної освіти пов'язане з усвідомленням невідповідності отриманої освіти умовам праці, що постійно змінюються, усвідомленням необхідності усунення недоліків попередньої освіти, пошуком шляхів оновлення знань у зв'язку з постійним нарощуванням обсягу загальної та фахової інформації тощо.

Таким чином, неперервна освіта як явище виникла як відповідь на потреби суспільства, що вже входило у стадію інформатизації. За наріжний камінь було прийнято інтереси суспільства, яке вимагало від людини постійного та систематичного оновлення знань, що у свою чергу актуалізувало проблему розробки ефективних заходів щодо формування у людини стійкої мотивації до подальшого та постійного навчання, самоосвіти та самовдосконалення.

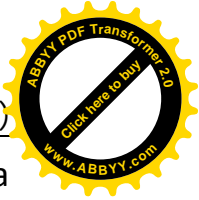
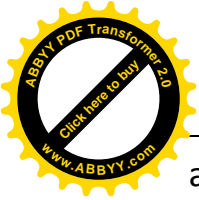
Отже, складання системи неперервної освіти стає освітянською політикою суспільства, в основі якої знаходиться задоволення двох потреб: потреби у навчанні, яке б компенсувало недоліки попередньої освіти кожної конкретної людини, та потреби у постійному та систематичному поповненні знань, умінь і навичок, що необхідні особистості для фахової діяльності.

Спрямування освіти на потреби суспільства характеризує її як соціоцентричну систему. Соціоцентрична освіта зосереджує увагу на соціалізації індивіда, формуванні в нього соціально значущих якостей. Суспільство визначає життєві пріоритети індивіда, нав'язує йому життєвий вибір. Соціоцентрична модель неперервної освіти пропонує індивіду систему цінностей соціуму як зразок наслідування, як модель життя. Суспільство, система навчання та виховання визначають кроки особистості на життєвому шляху. Результатом цієї стратегії є уніфікація та втрата неповторності особистості, формування особистості, яка відповідає певним соціальним умовам та вимогам.

На межі ХХ–ХХІ століть перед освітою постає питання розробки нової парадигми у зв'язку з тим, що технократичні підходи до розв'язання проблем суспільства та прогнозування його розвитку не виправдали себе. Лише реалізація людського потенціалу відкриває для суспільства шанс на виживання та ефективне життєзабезпечення. На сьогодні саме інтелект, освіта, особистий досвід, соціальна мобільність беззаперечно є провідною складовою національного багатства та основним ресурсом розвитку країни. Людиноцентрична система цінностей має не тільки декларуватися, а й стати фундаментальним наріжним каменем у системі неперервної освіти.

Отже, на зміну соціоцентричній освіті прийшла освіта, що спрямована на особистість людини, – людиноцентрична, антропоцентрична освіта.

Антропоцентричний аспект системи неперервної освіти підкреслює значущість індивідуальної системи цінностей особистості. Метою

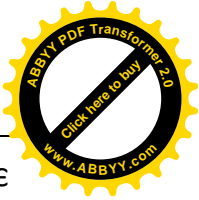
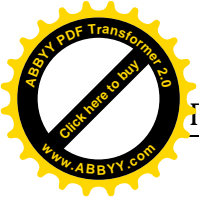
антропоцентричної моделі концепції неперервної освіти є допомога індивіду у життєвому самовизначенні, знаходженні власного покликання і творчого самоздійснення в житті за умови самомотивування. Ця модель має теоретичний та практичний виміри. У теоретичному вимірі антропоцентричного аспекту системи неперервної вокально-педагогічної освіти людина сама будує власну систему цінностей, ідеалів, життєвих орієнтирів, визначає меґамету життя та проміжні цілі, що конкретизують логічні виміри та динамічність її кроків на життєвому шляху. Але на практиці не кожна людина має бажання відповідати за себе, визначати життєві цілі і досягати їх. Та поступово, у процесі життя, людина усвідомлює, що сучасні реалії є наслідком її попередніх дій, її власного вибору.

Соціоцентричний та антропоцентричний аспекти неперервної освіти є протилежними і, на перший погляд, взаємовиключними, але ми вважаємо, що саме в поєднанні цих двох аспектів полягає якісно нова модель системи неперервної вокально-педагогічної освіти. Нова модель системи неперервної вокально-педагогічної освіти повинна стати моделлю суб'єктивно-гуманістичною, що поєднує як інтереси суспільства, так і кожної окремої особистості.

На наш погляд, нову модель системи неперервної вокально-педагогічної освіти можна охарактеризувати як гомоцентричну. Термін «гомоцентричний» має походження від давньо-грецького *ὁμός* – «рівний», «однаковий» або від грец. *homos* – «спільний» та *centrum* – «центр». Таким чином, термін «гомоцентричний» означає «те, що має єдиний спільний центр».

Отже, нова модель системи неперервної вокально-педагогічної освіти має поєднати соціоцентричний та антропоцентричний аспекти, щоб отримати якісно новий гомоцентричний аспект, в якому гармонійне поєднання соціального замовлення з особистісною реалізацією визначить мету навчально-виховного процесу.

Гуманізація освіти передбачає зміну мети освітянського процесу – від утилітарно-прагматичного спрямування на формування сукупності знань, умінь і навичок для успішної фахової діяльності до спрямування на людину та її особистісний розвиток. При цьому прагматичні цілі перетворюються на засоби для реалізації нової мети, а нова мета передбачає використання нових механізмів її досягнення.

Таким чином, метою неперервної вокально-педагогічної освіти є процес самоформування особистості в галузі вокальної педагогіки, її самореалізація, яка має двоєдину природу – індивідуально-особистісну та соціально-культурну.

Висновки. Таким чином, на основі проаналізованого матеріалу можна зробити певні висновки, а саме:

– на сучасному етапі входження України в європейське освітянське середовище неперервна освіта є провідною ідеєю формування системи національної освіти як складової глобальної світової освітянської системи;

– у становленні концепції неперервної освіти можна виокремити п'ять стадій: констатаційну, феноменологічну, методологічну, теоретичну, практичну, які актуалізують її історичні, політичні, соціальні та особистісні аспекти;

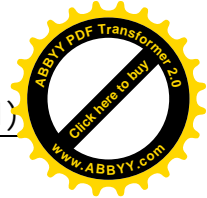
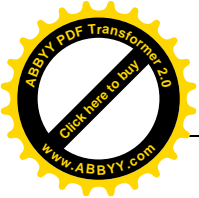
– модель системи неперервної освіти поєднує в собі соціоцентричний та антропоцентричний аспекти як нову якість – гомоцентричну, в якій гармонійно поєднуються соціальне замовлення та особистісна реалізація;

– вокальна підготовка в системі неперервної освіти є процесом, що розгортається протягом усього життя особистості; неперервна освіта, як результат вокальної підготовки, ґрунтується на принципі поетапної кінцевості; як система, неперервна освіта передбачає наявність мережі освітніх установ, що реалізують вокальну підготовку за спеціальними програмами на основі спадкоємності та неперервності;

– метою неперервної вокально-педагогічної освіти є процес самоформування особистості в галузі вокальної педагогіки, її самореалізація, яка має двоєдину природу – індивідуально-особистісну та соціально-культурну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Владиславлев О. П. Непрерывное образование. Проблемы и перспективы / О.П. Владиславлев. – М., 1978. – 178 с.
2. Воронин А. С. Словарь терминов по общей и социальной педагогике [Электронный ресурс] / А. С. Воронин. – Екатеринбург : ГОУ ВПО УГТУ–УПИ, 2006. – 136 с. // Режим доступу: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r28673/ustu280.pdf.
3. Дворецька Г. В. Соціологія: навч. посіб. / Г. В. Дворецька. – К. : КНЕУ, 2002. – 472 с.
4. Дефініція / Словник іншомовних слів. – Режим доступу: <http://www.rozum.org.ua/index.php?a=term&d=18&t=11503>.
5. Зиятдинова Ф. Г. Социальные проблемы образования / Ф. Г. Зиятдинова. – М. : РГГУ, 1999. – 282 с.

6. Неперервне навчання. – Режим доступу : [http://wiki.fizmat.tnpu.edu.ua/index.php/Неперервне навчання](http://wiki.fizmat.tnpu.edu.ua/index.php/Неперервне_навчання).
7. Ничкало Н.Г. Неперервна професійна освіта як світова тенденція / Н.Г.Ничкало // Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. – Черкаси : ВИБІР, 2000. – 322 с.
8. Советский энциклопедический словарь / [гл. ред. А. М. Прохоров]. – 3-е изд. – М. : Сов. энцикл., 1985. – 1600 с.
9. Ушаков Е. В. Введение в философию и методологию науки [Электронный ресурс] // Е. В. Ушаков. – М. : Экзамен, 2005. – 528 с. // Режим доступу : <http://yourlib.net/content/view/5190/63/>.
10. Халперн Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. – 4-е междунар изд. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.

РЕЗЮМЕ

Е. В. Маруфенко. Вокальная подготовка учителя музыки в системе непрерывного образования.

В статье проанализирована проблема вокальной подготовки учителя музыки в системе непрерывного образования. Рассмотрены понятия «образование», «непрерывное образование», освещены стадии его становления и развития. Актуализированы социоцентрический и антропоцентрический аспекты модели непрерывного образования, освещены процессуальные, институциональные и результативные составляющие вокальной подготовки в системе непрерывного образования, определена цель непрерывного вокально-педагогического образования.

Ключевые слова: вокальная подготовка, система непрерывного образования, социоцентрический аспект, антропоцентрический аспект, гомоцентрический аспект.

SUMMARY

H. Marufenko. Vocal music teacher training in lifelong education.

The article analyzes the problem of vocal music teacher training in lifelong education. The concepts of «education», «lifelong education», are considered the stages of its formation and development are highlighted. The sociocentric and anthropocentric updated aspects of the model of lifelong education are actualized, the procedural elements of institutional and effective vocal training in continuing education are highlighted the purpose of continuous vocal-teacher education is determined.

Key words: vocal training, lifelong education, sociocentric aspect, anthropocentric aspect, homocentric aspect.

УДК 378.371

І. І. Полубоярина

кандидат педагогічних наук, доцент
(Харківська гуманітарно-педагогічна академія)

МУЗИЧНА ТВОРЧІСТЬ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОМУ АСПЕКТАХ

У статті визначено сутність поняття «творчість», «музична творчість» у філософському та психолого-педагогічному аспектах; розглянуто музичну творчість як соціокультурне та особистісне явище, яке має характерні риси, особливості й закономірності; проаналізовано виконавську творчість як один із видів музичної творчості.

Ключові слова: творчість, музична творчість, художня творчість, музична діяльність.